

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА СУСПІЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

УДК 141.319.8:323.17(045)

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2023-2-1>**Богданов Володимир Семенович**

доктор філософських наук,
професор кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету
вул. Гоголя, 100, Черкаси, Україна
orcid.org/0000-0002-1076-064X

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ УКРАЇНИ: КОНСТРУЮВАННЯ ДОСВІДУ

Актуальність статті обумовлена релевантністю проблематизації конструювання досвіду рецепції та рефлексії феномену національної ідеї і його ролі для цілого суспільства. Осмислення, форми кодифікації, головні аксіологічні та праксеологічні меседжі також актуалізують тему статті. Безсумнівна сформованість в Україні модерної політичної нації має вивести рефлексії щодо національної ідеї на принципово новий рівень, результатом чого має стати зміщення фокусу уваги з полеміко-публіцистичних і відверто ідеологізованих форматів розмислу про минуле та майбутнє України до наочної соціально-політичної та культурної конкретики сьогодення, в якому власне і формується омріяна поколіннями українських національних еліт нова вільна і незалежна в повному сенсі Україна. Філософський аналіз цього складного процесу видається наразі евристичним. **Метою статті** є актуалізація питання про форми конструювання досвіду переживання й осмислення національної ідеї України в умовах трансформацій ідеології, національної ідентичності, національного світогляду. **Методологічними засадами дослідження** стали історичний, герменевтичний, феноменологічний методи. Під час написання статті використовувались також методи історико-культурного, поняттєвого та дискурсивного аналізу. **Результати дослідження.** У статті досліджено кореляцію феномену національної ідеї та проблематики конструювання досвіду. Поняття досвіду розглянуто під кутом зору трансцендентальної та герменевтичної феноменології, акцентовано його процесуальність як визначальну ознаку. Принагідно до соціокультурної проблематики понять феномен національної ідеї розглянуто в контексті парадигми соціального конструювання в сучасних науках про суспільство. Акцентовано поняття хабітусу й аутопоезису принагідно до форм маніфестації, побутування й трансляції ідейно-сміслового комплексу національної ідеї. Також підкреслено смислогенеративну роль національної ідеї у формуванні ідентичностей, образу майбутнього, картини світу та кореляції між наративно-дискурсивними формами репрезентації національної ідеї та особистісним чи груповим досвідом національної ідеї. Зазначено суб'єкт-об'єктний характер конструювання досвіду національної ідеї. Вказано на етичний та аксіологічний характер обґрунтування нормативних базових уявлень, які лежать в основі національної ідеї. З'ясовано, що наративи національної ідеї реалізують себе в численних дискурсивних практиках, серед яких дискурси влади й еліт фіксують наявну умовну формалізацію національної ідеї натеper. Отже, виникає кореляція між дискурсом національної ідеї та її осмислення в особистому й груповому досвіді, результатом чого є конструювання досвіду як оптики рецепції, дескрипції та інтерпретації.

Ключові слова: національна ідея, досвід, конструювання досвіду, герменевтика, феноменологія, аксіологія, наратив, дискурс.

Актуальність дослідження. Спротив України агресору в російсько-українській війні з необхідністю унаочнив і проблематизував філософські та соціальні, ідеологічні й політичні, культурні (принагідно до культурних еліт і масової культури) аспекти побутування конструкту національної ідеї. Напружена теоретична дискусія, присвячена національній ідеї України, точилася

протягом трьох десятиліть Незалежності на тлі політичних пертурбацій, трансформації політикуму та суспільства з різним ступенем гостроти, але ніколи не сходила нанівець. Безсумнівна сформованість в Україні модерної політичної нації, що повністю дезавувала ворожі ідеологічні кліше щодо України як «країни, що не відбулася» (failed state) безпрецедентною залученістю до спротиву в різних формах ворожій інвазії – як військовій, так і соціокультурній, на нашу думку, має вивести рефлексії щодо національної ідеї на принципово новий рівень, результатом чого має стати зміщення фокусу уваги з полеміко-публіцистичних і відверто ідеологізованих форматів розмислу про минуле та майбутнє України до наочної соціально-політичної та культурної конкретики сьогодення, в якому власне і формується омріяна поколіннями українських національних еліт нова вільна і незалежна в повному сенсі Україна. Ідеться про феноменологічний аспект трансформації картини світу від індивідуальної до масової свідомості, що зачіпає соціальні групи різного ступеню загальності, змінює вимоги до функціонування соціальних інститутів, механізмів влади, стосунків між державою та суспільством. Мова про конструювання досвіду незалежності в реальному часі для цілого суспільства, його осмислення, форми кодифікації, головні аксіологічні та праксеологічні меседжі. Філософський аналіз цього складного процесу видається наразі евристичним, що обумовлює актуальність нашої статті.

Метою статті є актуалізація питання про форми конструювання досвіду переживання й осмислення національної ідеї України в умовах трансформацій ідеології, національної ідентичності, національного світогляду.

Аналіз останніх наукових досліджень. У нашій статті ми орієнтуємось на праці таких зарубіжних дослідників, як М. Гайдеггер, Е. Гуссерль, М. Шелер, М. Мерло-Понті, Ж.-Ф. Ліотар, Т. Лукман, П. Бергер, П. Бурдьє, Н. Луман, П. Слотердайк, Ф. Маклін, Б. Нейбауер, Д. Ортега-Санчес, Л. Томкінс та ін.

Серед вітчизняних дослідників слід назвати доробок І. Франка, Д. Донцова, В. Липинського, М. Міхновського, С. Бандери, М. Грушевського, Ю. Липи, Л. Лук'яненка, В. Даценко, А. Єрмоленка, О. Забужко, Г. Касьянова, Н. Кочан, І. Кресіної, Є. Бистрицького, Є. Андроса, В. Кривошеїна, М. Мінакова, М. Поповича, Ю. Римаренка, В. Сабадухи, Н. Чепелевої, М. Шинкарука, С. Безклубенка та ін.

Методологічними засадами дослідження стали історичний, герменевтичний, феноменологічний методи. Під час написання статті використовувались також методи історико-культурного, поняттєвого та дискурсивного аналізу.

Результати дослідження. Відпочатку маємо підкреслити, що корпус уявлень (у смислово-му тезаурусі національних культури та свідомості) під назвою *національна ідея* в українській традиції пройшов, з одного боку, цілком очевидну історико-культурну еволюцію від часів європейської весни народів, коли власне цей феномен став предметом наукових і політичних рефлексій [5], ускладнену практично колоніальним статусом України в межах російської імперії, а з іншого – якраз через згаданий статус зазнав певної непродуктивної стабілізації в часах, коли Україна вела національні визвольні змагання і мала шанси отримати нарешті державність. Маємо на увазі, що теоретичні положення та уявлення, які лягли в основу свідомісного конструкту національної ідеї, насамперед апелювали або до ідеалізованої минувшини, або до гіпотетичних видив національного майбутнього. Такий стан речей, цілком оптимальний для репродукції та трансляції в поколіннях національної культури й спадку, неодноразово з'ясував свою недостатність і неефективність у ситуаціях, які вимагали швидкої реакції на соціально-політичні зміни, пристосування до ситуативних фреймів. Ідеться про синтез суб'єктивного й об'єктивного в рецепції національної ідеї, за якого вона виступатиме не лише запорукою відтворення і збереження національного духу і національної культури в гранично несприятливих історичних контекстах, а зможе започаткувати генерацію нових смислів, що в соціокультурному та політичному сенсах стало б маркером постановки ідентичності не лише як окремоті (відмінності, диференціації), але як і як тожсамості.

Д. Донцов у своїй фундаментальній праці «Націоналізм» (1926), у третій частині з промовистою назвою «Українська ідея», починає з вимоги «цілком нового духу» і апелює

до Фіхтевої думки про те, що «переклад наших підсвідомих *хотінь* на ясну мову *понять*... – спосіб кристалізації всякої ідеї. З тих двох частин складається українська ідея. З ясно сформульованої мети, з *образу ідеалу*, до якого стремить національна воля, з самої волі, і з чуттєвої сторони, з національного «еросу», «емотивности» (Барес). З *почування*, що є мотивом діяння, з *думки*, що надає почуванню означену форму (Спенсер)» [3, с. 394]. Наголошуючи на відсутності психо-емоційного фундаменту національної ідеї, філософ, на нашу думку, якраз і позначає феноменологічний аспект переживання специфічного досвіду великими спільнотами, який кристалізується у наративах і дискурсах, символічних рядах, утворюючи відкриту смислогенеративну модель. «Всяка творча ідея потребує не тільки визволитися (*se liberer*), але, як казав Лебон, накинутися (*s'improser*) оточенню... В наявності цього духа не лиш спротиву, але й волі панування, волі не лише до визволення, а й волі до примусу... – і є сильна сторона «емотивности» творчих ідей» [3, с. 397]. На наш погляд, наразі йдеться якраз про мотиваційний та пов'язаний з ним комунікаційний потенціал національної ідеї, про інформаційну експансію, яка, не будучи тотожною ідеології та пропаганді, охоплювала б індивідів і спільноти на основі конструювання ними привласненого особистого досвіду.

Актуальність такої візії національної ідеї в часи конкузіональних воєн в умовах сучасної російсько-української війни не викликає сумнівів, причому зосереджує увагу якраз на проблемі побутування національної ідеї в масовій свідомості, тобто до її інструментального тлумачення, генезу якого можна прослідкувати в західній традиції від платонівських «Держави» та «Законів», аристотелівської «Політики», а в східній – до славетного трактату Сунь Цзи «Мистецтво війни». На нашу думку, для того, щоб онтологізувати смисли концепту національної ідеї, слід нас насамперед чітко розмежувати, в традиції М. Гайдеггера, онтичний та онтологічний виміри національної ідеї. У першому випадку національна ідея є інструментом, тригером змін, фактором впливу, у другому – вона є константою картини світу. Інструментальне тлумачення національної ідеї неодмінно призводить до спротиву відторгнення, а це своєю чергою обумовлює екзистенційну кризу (за В. Франклом, екзистенційну фрустрацію, кризу сенсів), яка гранично загострює соціальну напругу, демонолітизує суспільство тощо. Тому для того, щоб, перемигши у війні, не «програти мир» (В. Пекар), національна ідея має стати підставою за замовчуванням, позбавитись статусу проблеми, подібно до того, як у філософії свідомості та феноменології розмежовується запитування про те, як бути (тобто про форми досвіду), та про простір буття (я, самість, істинна екзистенція тощо). Є. Д. Онацький в «Українській малій енциклопедії» визначає національну ідею як «основу всякого націоналізму як свідомого вияву національного почуття приналежності до певної нації» [8, с. 1103]. Сучасний словник тлумачить національну ідею як насамперед «політичний проект майбутнього нації, імператив її свідомості й чину, смисложиттєвий чинник національного розвитку» [9, с. 386-387]. У сучасній літературі наявні розлогі дослідження як підходів до цього феномену [6], типів репрезентації національної ідеї [11], так і її структури та функціоналу [10]. Слід зауважити, що тенденція до подолання певної міфологізації концепту національної ідеї як її «деромантизації» (В. Ю. Вілков), що розмежувала національне піднесення 90-х років ХХ ст. та перші десятиліття ХХІ ст., позначені становленням української модерної політичної нації, розвитком національних еліт і політикуму, продемонструвала амбівалентність спроб узгодити раціональне й ірраціональне, філософські підстави з соціологічною та політологічною оптикою проблеми, суб'єктивне та об'єктивне, проблематику соціальної філософії та соціальної психології. Тому феномен національної ідеї в сучасній ситуації не може бути розкритий в межах поняттєвого апарату одного з перелічених підходів так само, як поняття національної ідеї неможливо підмінити поняттям національної стратегії чи національної мрії.

Проблема в тому, що форми дескрипції й трансляції смислів, які охоплює національна ідея, укорінені в наративних структурах культури та соціальних дискурсивних практиках, є процесуально змінними і функціонують у масовій та індивідуальній свідомості як символічні конструкції в межах символічних механізмів когнітивного. Розуміння цього імпліцитно наявне вже в ранніх підходах Т. Лукмана та П. Бергера, в їх теорії соціального конструктивізму, яка

передбачає формування типу ідентичності під впливом символічної кореляції, наголосимо – насамперед інформаційно-комунікаційної, індивіда й суспільства. Звідси – усталена традиція зближення понять національної ідеї та національної ідентичності і пов'язані з цим теорії взаємодії ідей, суспільств і мас-медіа. На нашу думку, в контексті нашої теми з усього корпусу ідей П. Бурдье та Н. Лумана найбільш важливим є відповідно концепції хабітуалізації (від *habitus* у значенні програми чи продуктів індивідуальної соціалізації, формування поведінкових фреймів в інформаційному полі суспільства) та аутопоезису (Ф. Варела, Х. Матурана), розглянутого Н. Луманом принагідно до комунікативних та інформаційних механізмів соціуму. Хабітус як соціальний фрейм формує межі соціально-політичної дії на основі привласненого індивідом уявлення про ідеальний стан речей, власне ідею, трансльовану в медіапросторі, рецепція якої відбувається як на раціональному, логічному рівні, так і на дологічних рівнях свідомості, в опорі на психоемоційну сферу. Аутопоезис на інформаційному рівні засвідчує можливість не лише самовідтворення, але також збагачення й розвитку картини світу чи образу світу як конструйованої реальності. За фундаментальним Гуссерлевым зауваженням («Картезіанські медитації», §13), критика трансцендентального досвіду, як і трансцендентального пізнання назагал, є модусом конкретизації трансцендентальної суб'єктивності, яка розгортається як у наявному, так і в імовірнісному трансцендентальному досвіді. Йдеться, таким чином, не лише про дихотомію суб'єктивного й об'єктивного знання, цілком умовну на рівні горизонтів смислів свідомості, і в жодному разі не про пансуб'єктивізм у традиції Й. Г. Фіхте, а про «абсолютно суб'єктивну науку», яка фіксує уречевленість ідеї, що є предметом рефлексії, умосяжного розгляду та, власне, не залежить від реальності, буття чи небуття світу. Фундатор феноменології наголошує, що предметом і простором таких рефлексій є трансцендентальне *его* того, хто мислить, філософа, когнітивного агента. Таким чином, послідовники Гуссерля досліджують механізми експлікації згаданого *его* та когнітивні структури, які розгортають уявлення і знання про соціальне. У цьому сенсі національна ідея є цілком феноменологічним конструктом, оскільки топос її уречевленості перебуває в комунікативному просторі і фіксується завдяки когнітивним механізмам свідомості, пов'язаним зі смислогенерацією та розумінням на рівні мовних практик і дискурсів. Національна ідея як об'єкт філософського дослідження набуває формальної смислової визначеності в зазначеній системі мовних практик, мовній картині світу.

Беручи до уваги принципovu обмеженість людської істоти (М. Шелер) назагал і когнітивні обмеження стосовно прийняття рішень (Г. Саймон), обумовлену роллю емоцій, соціальних насамперед, можемо припустити, що структури досвіду, які формуються в процесі соціальної взаємодії, суттєво залежні від психо-емоційного фону прийняття й оцінювання рішень і дій в межах певного символічно-смислового ландшафту консенсусної реальності. Властиво, соціальна реальність як вона мислиться, та ті ідеї, які в ній побутують, можуть бути розглянуті, наприклад, під кутом зору компенсаторної (інформаційної) теорії емоцій (П. Сімонов), коли соціальні емоції, колективна уява спрацьовують як компенсаторний механізм під час прийняття рішень за недостатньої кількості інформації і формують такий емоційний комеморативний тезаурус колективного досвіду, який переважає в якості системи мотивацій поведінки та відповідно тригера соціальних змін досвід раціональний.

Сучасні дослідники зауважують, що «досить переконливими є дані, котрі вказують на те, що достатньо велика група людей в разі краще справляється з когнітивними проблемами, котрі мають конкретне рішення, ніж окремо взята людина, навіть експерт» [13, с. 420]. Якщо це так, то цілком коректним видається припущення, що феномен національної ідеї працює не лише як базовий фактор формування ідентичностей різного рівня, але і є базовою структурою для конструювання образу майбутнього на основі наявного досвіду.

Феноменологічне розуміння досвіду в цьому контексті тісно пов'язане з герменевтикою смислів потоку реальності, яке відбувається на основі певної засадової оптики, якою може бути, наприклад, національна ідея. «В основі досвіду лежить предикація *як*. Це специфічна герменевтична структура, яка забезпечує рух смислу від розуміння до тлумачення і до висловлення, і знову до розуміння. Акт тлумачення полягає в обробці можливостей, наявних у розумінні

і доступних завдяки розімкнутості суцього, переводячи їх у розуміння конкретного суцього на тлі світу. Це розуміння, своєю чергою, ми артикулюємо як *щось*, оскільки в можливість висловлення саме так наперед задано. Отже, феноменологічне з'ясування досвіду показує його герменевтично структурованим, що зумовлює його тлумачне ставлення до підручного, завдяки чому суще висловлюється завжди як *щось*, як певна річ» [7, с. 337], – зазначає М. Мінаков, аналізуючи гайдеггерівську інтерпретацію філософемі досвіду. Зауважимо, що така інтерпретація цілком ясно демонструє філософсько-антропологічне скерування розуміння поняття досвіду, що видається надзвичайно актуальним у сучасному постсекулярному світі постправди та популізму, в якому поняття фактуальності зазнає (у своєму соціальному вимірі) серйозних втрат, подекуди до повної дискредитації досвіду реальності, чим викликані зокрема розквіт конспірологічних теорій, цифрового містицизму, радикального трансгуманізму та криза наукової експертизи.

Сучасні дослідники стверджують, що «світ є свідком відродження ідеологій, які, здавалося, були остаточно вигнані з людської думки та політичних дій у ХХ столітті; однак доведено не тільки те, що вони вижили та зміцніли, але й те, що вони також широко розповсюджені через мережі та стали формувати мислення багатьох людей, які використовують їх, коли вирішують майбутнє своїх суспільств і те, як вони хочуть, щоб воно розвивалося. Зростання популізму ґрунтується на емоціях і на надзвичайно націоналістичних дискурсах» [17]. За таких умов національна ідея та її дискурсивна репрезентація в численних малих наративах та в соціальному метанаративі (чи то гранднаративі – Ж.-Ф. Ліотар) виступає як надзвичайно потужний фактор мобілізації та монолітизації суспільства, що свідчить про те, що пророкований Ф. Фукуямою в 90-ті рр. ХХ ст. кінець історії та націоналізму як ідеології не відбувся. Сучасні дослідниці відзначають наративне конструювання досвіду як «процес безперервного смислотворення, один із найбільш продуктивних способів організації смислів за допомогою залучення соціокультурних та особистісних інтерпретаційних схем. Основною його характеристикою є смислова інтеграція окремих блоків (подій) у цілісний дискурс. Інтерпретація як один із провідних механізмів конструювання досвіду особистості, що розвивається, передбачає породження нових смислів шляхом діалогічної взаємодії, зовнішнього та внутрішнього контекстів, а також використання наявних в особистості інтерпретаційних схем» [12, с. 13].

Слід зазначити, що за умови прийняття фундаментального поділу феноменологічного методу як вивчення життєвого досвіду людини на дві традиції – трансцендентальну (описову) та герменевтичну (інтерпретаційну) [14], стає очевидно ефективність поєднання цих двох підходів для подолання позірною суперечливості феномену національної ідеї, до якої зазвичай намагаються підійти або «зсередини» (суб'єкт) на основі пережитого досвіду, соціальної міфології та символіки або «ззовні» (об'єкт) на основі інтерпретацій, які генерують численні наративи та дискурсивні практики. Справа в тому, що національна ідея як уявлення та національна ідея як дискурс утворюють наразі герменевтичне коло, в якому знайомство з даними, яке формує загальне уявлення та розуміння, передує особистому залученню та рефлексивному письму, які обумовлюють повернення до первісного тексту (як смислової реальності, соціальної в тому числі) з уточненим розумінням, підкріпленим уже особистісним досвідом. Власне, це один з модусів подолання суб'єкт-об'єктної дихотомії принагідно до досвіду. Сучасна національна ідея може слугувати хрестоматійним прикладом того, як в нових інформаційних, соціальних, комунікативних, цифрових реаліях функціонує когнітивний механізм формування досвіду. Можна сказати, що сучасна національна ідея на відміну від ідеології не є виключно інструментом політики, здійснення панування (М. Фуко) чи маніпуляцій із суспільствами саме тому, що вона завжди є результатом привласненого (пережитого) сконструйованого досвіду, який лише постфактум набуває наративної форми, що своєю чергою збагачує й ускладнює його. Знаменно, що численні сучасні дослідження акцентують саме момент сконструйованості досвіду як міри його персоніфікації [15; 16; 19].

На нашу думку, феноменологічний підхід принагідно до соціально-політичного аналізу не має працювати за аналогією з генератором випадкових чисел в інформатиці. Він не просто надає матеріал, теми, лейтмотиви, символи й образи, ідеї для пострецептивного аналізу нара-

тивних даних – наразі феноменологія має розкрити «втлені суб'єктивні та інтерсуб'єктивні якості життєвого світу» [18], дані в досвіді, тобто уречевлені, причому поняття речі ми наразі тлумачимо в гайдеггерівській традиції не просто як даність, а як модус маніфестації буття. Наприклад, у традиції Е. Гуссерля природна настанова унеможливує адекватне осмислення досвіду, і тому має відбутися конкретизація уречевленості аспектів досвіду, обґрутовуючи наші рефлексії тут і тепер і надаючи нашій самості когерентності з реальністю, соціальною в тому числі. Слід вказати, що подібний підхід явно корелює з поняттям політичної раціональності, яке може виступати запорукою нівеляції негативних впливів різноманітних маніпулятивних технік дискурсу влади, які апелюють до феномену національної ідеї [1].

Крім того, оскільки національна ідея передбачає соціальну антиципацію, формування образу майбутнього, слід брати до уваги, що соціально-філософський вимір ментальних проєкцій майбутнього з необхідністю має бути укорінений у переживанні наявної реальності, тобто національна ідея у своїй повноті жодним чином не є безплідними фантазіями, про які національний фольклор влучно зауважує, що «дурень думкою багатіє». Консенсусна реальність, корелюючи з медіареальністю та наявними візіями майбутнього – як індивідуальними, так і груповими – з необхідністю передбачає власну трансформацію, яка здійснюється в процесі соціально-політичної діяльності, а якнайширше – в потоці досвіду. Тому, якщо йдеться про онтологічний та епістемологічний статуси національного майбутнього, яке окреслює національна ідея, то не слід забувати, що вона є тригером змін та критерієм соціально-політичної практики, але аж ніяк не догмою. «В людському бутті виникає специфічне відношення суб'єкта з майбутнім, відношення взаємодії, взаємовпливу. Людина як екзистенція вступає з майбутнім у своєрідні діалогічно-комунікативні стосунки. Такий зв'язок має інформаційний, а також інтерактивний характер. Людина запитує майбутнє й одержує відповіді, перетворює майбутнє, а частково й творить його», – стверджує сучасна дослідниця [2, с. 28–29]. А. Єрмоленко, зауважуючи, що національна ідея функціонує насамперед як «підґрунтя соціальних та етичних норм і цінностей», висновує, що еволюція Гуссерлевого поняття життєсвіту через М. Шелера веде до того, що «до будь-якої рефлексії та будь-якого обґрунтування моралі в її когнітивістському, раціоналізованому, формальному вигляді життєсвіт задає горизонт належностей» [4, с. 118]. Слід зауважити, що кантівське трансцендентальне запитування іманентно передбачає не лише суб'єкта, але й систему його орієнтацій як зв'язків з навколишньою смисловою реальністю. У цьому сенсі трансцендентальний суб'єкт творить етичні настанови й належності, не лише онтологізуючи себе, але і проєктуючи себе на горизонт смислів як горизонт належностей. Якщо розглядати цей процес як конструювання досвіду, то національна ідея є не лише формоутворюючим та смислогенеративним конструктом свідомості (від якого починається розбудова системи ідентичностей), але і є своєрідним відпочатковим, первісним форматом реальності, певним фреймом рецепції потоку досвіду, його організації та кристалізації на рівні генеративних структур мови (Н. Хомський).

Висновки. Таким чином, потік соціального досвіду, підлягаючи постійному аксіологічному скануванню, формує й утримує мінливий у деталях та монолітний в основі образ майбутнього як смисложиттєвого вибору великих суспільних соціальних груп та етносу. Національна ідея, маніфестована в численних малих наративах та метанаративі, укорінена насамперед етично в межах дихотомії правди й кривди (в сучасному вимірі фактичного стану речей та пропаганди, реальності та постправди). Ці наративи реалізують себе в численних дискурсивних практиках, серед яких дискурси влади й еліт фіксують наявну умовну формалізацію національної ідеї натепер. Отже, виникає кореляція між дискурсом національної ідеї та її осмислення в особистому й груповому досвіді, результатом чого є конструювання досвіду як оптики рецепції, дескрипції та інтерпретації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов В. С., Галицький І. В. Політичний раціоналізм : статус концепту в управлінні державою. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С. 22–33.
2. Даценко В. С. Майбутнє як філософська проблема. *Philosophy and political science in the context of modern culture*. 2019. Т. 11. № 1. С. 21–31.

3. Донцов Д. Націоналізм. Д. Донцов. Твори. Т. 1. Львів : Кальварія, 2001. С. 243–427.
4. Єрмоленко А. Ціннісні зміни етносу як чинник творення модерної ідентичності української нації. *Трансформація української національної ідеї ; упоряд. О. Доній*. К. : Наш формат, 2019. 464 с. С. 107–130.
5. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. К. : Либідь, 1999. 352 с.
6. Кривошеїн В. В., Іваненко В. В. Українська національна ідея в добу постіндустріального (інформаційного) суспільства. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2019. Том 22 № 9–10. С. 5–14. URL: <https://doi.org/10.15421/171986>.
7. Мінаков М. Історія поняття досвіду : монографія. К. : ПАРАПАН, 2007. 380 с.
8. Онацький Є. Д. Національна ідея. *Українська мала енциклопедія* : у 8 т. Буенос-Айрес : Дзвін, 1957-1967. 2148 с. Кн. 9.
9. Політологічний енциклопедичний словник ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко. 2-ге вид., доп. і перероб. К. : Довіра, 2004. 740 с.
10. Римаренко Ю. І. Національний розвій України : проблеми і перспективи. К. : ЮРІНКОН, 1995. 272 с.
11. Сабадуха В. Українська національна ідея та концепція особистісного буття. *Мандрівець*. 2012. № 6. С. 4–14.
12. Чепелева Н. В., Рудницька С. Ю. Наративне конструювання досвіду особистості. *Psychological journal*. 2022. Vol. 8 Is. 2 (58). Pp. 7–17. <https://doi.org/10.31108/1.2022.8.2.1>
13. Широка А. О., Сенік О. М., Бінас О. Р., Василюшин О. І., Костів Ю. М., Тимців І. М., Мицько Ю. Р. Колективні судження як інструмент передбачення та конструювання майбутнього. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. К. : Гнозис, 2015. Дод. 2 до Вип. 35, Том 1(12) : Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». С. 418–425.
14. Contributions to phenomenology. In : Embree L, ed. *Encyclopedia of phenomenology*. Vol. 18. Netherlands : Springer, 1997.
15. McLean F. Museums and the construction of national identity : A review. *International Journal of Heritage Studies*, 2007, 3:4, 244–252, DOI: 10.1080/13527259808722211.
16. Neubauer B. E., Witkop C. T., Varpio L. How phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspect. Med. Educ.* 2019. Apr ; 8(2) : 90–97. doi: 10.1007/s40037-019-0509-2.
17. Ortega-Sánchez D., Blanch J. P., Pérez-González C. Emotions and Construction of National Identities in Historical Education. *Education Sciences*. 2020. Vol. 10. Is. 11. <https://doi.org/10.3390/educsci10110322>
18. Tomkins L. The feel of experience : Phenomenological ideas for organizational research. *Qualitative Research in Organizations and Management An International Journal*. 2013. Vol. 8(3). DOI:10.1108/QROM-04-2012-1060.
19. Zake I. The Construction of National(ist) Subject : Applying the Ideas of Louis Althusser and Michel Foucault to Nationalism. *Social Thought & Research*. 2002. Vol. 25, No. 1/2, Postmodernism, Globalization, and Politics, pp. 217–246. URL: <https://www.jstor.org/stable/23250012>.

REFERENCES

1. Bogdanov, V. S., Halytskyi, I. V. (2014). Politychnyi ratsionalizm : status kontseptu v upravlinni derzhavoiu. [Political rationalism : the status of the concept in state management]. *Aktualni problemy polityky*. Vyp. 51. S. 22–33.
2. Datsenko, V. S. (2019). Maibutnie yak filozofska problema. [The future as a philosophical problem]. *Philosophy and political science in the context of modern culture*. T. 11. № 1. S. 21–31.
3. Dontsov, D. (2001). Natsionalizm. [Nationalism]. *D. Dontsov. Tvory*. T. 1. Lviv : Kalvariia. S. 243–427.
4. Iermolenko, A. (2019). Tsinnisni zminy etnosu yak chynnyk tvorennia modernoi identychnosti ukrainskoi natsii. [Value changes of ethnos as a factor in creating the modern identity of the Ukrainian nation]. *Transformatsiia ukrainskoi natsionalnoi idei ; uporiad. O. Donii*. K. : Nash format. 464 s. S. 107–130.
5. Kasianov, H. (1999). Teorii natsii ta natsionalizmu. [Theories of nation and nationalism]. K. : Lybid. 352 s.

6. Kryvoshein, V. V., Ivanenko, V. V. (2019). Ukrainska natsionalna idea v dobu postindustrialnoho (informatsiinoho) suspilstva. [The Ukrainian national idea in the era of post-industrial (information) society]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*. Tom 22 № 9–10. С. 5–14. URL: <https://doi.org/10.15421/171986>.
7. Minakov, M. (2007). Istoriia poniattia dosvidu : monohrafiia. [The history of the concept of experience: monograph]. K. : PARAPAN. 380 s.
8. Onatskyi, Ye. D. (1957-1967). Natsionalna idea. [The national idea]. *Ukrainska mala entsyklopediia* : u 8 t. Buenos-Aires : Dzvin. 2148 s. Kn. 9.
9. Politolohichni entsyklopedychni slovnyk. (2004). [Political science encyclopedic dictionary] ; za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenko. 2-he vyd., dop. i pererob. K. : Dovira. 740 s.
10. Rymarenko, Yu. I. (1995). Natsionalnyi rozvii Ukrainy : problemy i perspektyvy. [Ukraine's national development: problems and prospects]. K. : YuRINKOM. 272 s.
11. Sabadukha, V. (2012). Ukrainska natsionalna idea ta kontsepsiia osobystisnoho buttia. [The Ukrainian national idea and the concept of personal existence]. *Mandrivets*. № 6. S. 4–14.
12. Chepelieva, N. V., Rudnytska, S. Yu. (2022). Naratyvne konstruiuvannia dosvidu osobystosti. [Narrative construction of personal experience]. *Psychological journal*. Vol. 8 Is. 2 (58). Rr. 7–17. <https://doi.org/10.31108/1.2022.8.2.1>
13. Shyroka, A. O., Senyk, O. M., Binas, O. R., Vasylyshyn, O. I., Kostiv, Yu. M., Tymtsiv, I. M., Mytsko, Yu. R. (2015). Kolektyvni sudzhennia yak instrument peredbachennia ta konstruiuvannia maibutnoho. [Collective judgments as a tool for predicting and constructing the future]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. K. : Hnozyz. Dod. 2 do Vyp. 35, Tom 1(12) : Tematychni vypusk «Mizhnarodni Chelpanivski psykholoho-pedahohichni chytannia». S. 418–425.
14. Contributions to phenomenology (1997). In : Embree, L., ed. *Encyclopedia of phenomenology*. Vol. 18. Netherlands : Springer.
15. McLean, F. (2007). Museums and the construction of national identity : A review. *International Journal of Heritage Studies*, 3:4, 244–252, DOI: 10.1080/13527259808722211.
16. Neubauer, B. E., Witkop, C. T., Varpio, L. (2019). How phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspect. Med. Educ. Apr.* ; 8(2) : 90–97. doi: 10.1007/s40037-019-0509.
17. Ortega-Sánchez, D., Blanch, J. P., Pérez-González, C. (2020). Emotions and Construction of National Identities in Historical Education. *Education Sciences*. Vol. 10. Is. 11. <https://doi.org/10.3390/educsci10110322>.
18. Tomkins, L. (2013). The feel of experience : Phenomenological ideas for organizational research. *Qualitative Research in Organizations and Management An International Journal*. Vol. 8(3). DOI:10.1108/QROM-04-2012-1060.
19. Zake, I. (2002). The Construction of National(ist) Subject : Applying the Ideas of Louis Althusser and Michel Foucault to Nationalism. *Social Thought & Research*. Vol. 25, No. 1/2, Postmodernism, Globalization, and Politics, pp. 217–246. URL: <https://www.jstor.org/stable/23250012>.

Bogdanov Volodymyr Semenovich

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor at the Department of Philosophical and Political Sciences
Cherkasy State Technological University
100, Gogol str., Cherkasy, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1076-064X

THE NATIONAL IDEA OF UKRAINE: CONSTRUCTING EXPERIENCE

The relevance of the article is due to the relevance of the problematization of the construction of the experience of reception and reflection of the phenomenon of the national idea and its role for the entire society. Understanding, forms of codification, main axiological and praxeological messages also actualize the topic of the article. The undoubted formation of a modern political nation in Ukraine should bring reflections on the national idea to a fundamentally new level, the result of which should be a shift in the focus of attention from polemical-journalistic and frankly ideological formats of thinking about the past and future of Ukraine to the visible socio-political and

*cultural concreteness of the present, in in which the new free and independent Ukraine, dreamed of by generations of Ukrainian national elites, is actually being formed. Philosophical analysis of this complex process seems to be heuristic at the moment. **The purpose** of the article is to actualize the question of the form of constructing the experience of experiencing and understanding the national idea of Ukraine in the conditions of transformations of ideology, national identity, and national worldview. Historical, hermeneutic, and phenomenological methods became the **methodological bases of the research**. During the writing of the article, methods of historical-cultural, conceptual and discursive analysis were also used. **Research results**. The article examines the correlation between the phenomenon of the national idea and the problems of constructing experience. The concept of experience is considered from the point of view of transcendental and hermeneutic phenomenology, its procedurality is emphasized as a defining feature. On the occasion of socio-cultural problems of concepts, the phenomenon of the national idea is considered in the context of the paradigm of social construction in modern social sciences. The concepts of habitus and autopoiesis are emphasized in connection with the forms of manifestation, living and broadcasting of the ideological and semantic complex of the national idea. The meaning-generating role of the national idea in the formation of identities, the image of the future, the picture of the world, and the correlation between the narrative-discursive forms of representation of the national idea and the personal or group experience of the national idea are also emphasized. The subject-object nature of the construction of the experience of the national idea is indicated. It is pointed out the ethical and axiological nature of the substantiation of the normative basic concepts that underlie the national idea. It has been found that the narratives of the national idea realize themselves in numerous discursive practices, among which the discourses of the authorities and elites record the existing conditional formalization of the national idea for now. Consequently, there is a correlation between the discourse of the national idea and its interpretation in personal and group experience, the result of which is the construction of experience as an optic of reception, description and interpretation.*

Key words: national idea, experience, construction of experience, hermeneutics, phenomenology, axiology, narrative, discourse.